

Максимів Юлія Васильевна – кандидат економічних наук, доцент кафедри учета і аудита, Государственное высшее учебное заведение “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” (г. Івано-Франківськ, ул. Шевченка, 57)
E-mail: J.Maksumiv@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 10.04.2018 р.

Фахове рецензування: 14.04.2018 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Якубів В. М., Максимів Ю. В. Впорядкування статистичної інформації про виробництво твердого біопалива сільськогосподарськими та деревообробними підприємствами. *Економіка АПК*. 2018. № 5. С. 93-100.

*

УДК 338.43: 631.15:339.137.2

**В.В. ВІТВИЦЬКИЙ, доктор економічних наук, професор
Ю.О. АВРАМЕНКО**

Управління продуктивністю та конкурентоспроможністю аграрних підприємств у контексті соціально-економічних цілей розвитку

Мета статті - узагальнити розвиток теоретико-методологічних засад формування соціально-економічних цілей суспільства в управлінні продуктивністю та його конкурентоспроможністю, а також виявити основні чинники їх впливу на економічні, соціальні, демографічні цілі суспільного розвитку.

Методика дослідження. Використано методи: абстрактно-логічний, діалектичний, системного аналізу і гармонізації процесів (теоретичні і методологічні узгодження).

Результати дослідження. Обґрунтовано, що продуктивність і конкурентоспроможність як інтегровані взаємозалежні економічні категорії, між якими відбувається процес взаємодії й гармонізації інституційних чинників (інвестиції, інновації, якість людського капіталу), виступають складовими економічної системи розвитку та добробуту населення. Дано оцінку стану соціально-економічних цілей розвитку аграрної економіки і країни в цілому згідно з міжнародним рейтингом з метою забезпечення розвитку агропромислового виробництва і сільських територій держави.

Елементи наукової новизни. Виявлено теоретико-методологічний системний підхід до формування цілей суспільства щодо зростання продуктивності та конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі концептуально-аналітичних моделей, індикаторів та економічного зростання виробництва і добробуту населення. Запропоновано визначення класифікаційної сутності видів продуктивності.

Практична значущість. Обґрунтовано інтегральну сутність економічних категорій «продуктивність» і «конкурентоспроможність». Рис.: 2. Бібліогр.: 27.

Ключові слова: соціально-економічні цілі суспільства, економічне зростання аграрного виробництва, аграрні підприємства, продуктивність, конкурентоспроможність, добробут населення.

Вітвицький Володимир Валентинович – доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник відділу підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)
E-mail: v.v.vitviskiy@gmail.com

Авраменко Юлія Олександрівна – молодший науковий співробітник відділу підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)
E-mail: avramenko.yuliya@gmail.com

Постановка проблеми. Глибокі зміни в економіці країни, зокрема в її аграрній сфері діяльності, зумовлюють актуалізацію та пріоритетність формування системи управління продуктивністю й конкурентоспроможністю.

Трансформація середовища потребує впровадження головних принципів устрою економічного розвитку, економічних норм, загаль-

© В.В. Вітвицький, Ю.О. Авраменко, 2018

них, правових та інших основоположних цінностей суспільства. Досвід різних країн світу свідчить, що найбільш успішно розвивається економіка в тих країнах, де змогли змінити не тільки технологічні засади, а й побудувати інституціональне середовище управління продуктивністю на основі інновацій з врахуванням традиційних цінностей і правил суспільного життя. Прикладом ефективного розвитку економіки може слугувати досвід Німеччини, Японії, Південної Кореї, Китаю, Сінгапуру та інших країн.

Формування ринкових відносин за більш як чверть століття не наблизили нашу економіку до стандартів розвинених країн світу та не забезпечили кращий рівень життя. Серед багатьох причин такого стану чи не найголовнішою є повне ігнорування як на макро-, так і на мікрорівні таких найважливіших соціально-економічних категорій, як продуктивність і конкурентоспроможність та її складових. Це підтверджується навіть тим, що показники даних економічних категорій подаються дуже обмежено і не розглядаються як система виробництва в основних соціально-економічних показниках статистичних збірників і щорічників України про висвітлення стану сільського господарства. Як наслідок, в українській економіці здійснюються фрагментарні заходи чи програми з цих проблем, тому повністю відсутня системність в управлінні продуктивністю. Натомість, світовою теорією і практикою доведено: тільки на основі зростання продуктивності оптимально вирішуються практично всі соціальні, економічні й екологічні проблеми будь-якої країни [5].

Актуальність статті полягає в тому, що українська економіка не має системи поточного і стратегічного управління соціально-економічним зростанням і відповідних цілей. Це необхідно усвідомити, що не досить того положення, що конкурентоспроможною продуктивністю треба управляти постійно й на високому професійному рівні. Тільки в цьому випадку почнеться соціально-економічне зростання [15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічному обґрунтуванню соціально-економічних цілей в управлінні продуктивністю та конкурентоспроможністю аграрних підприємств присвячено ряд наукових публікацій, які аналізують і розкривають теорію і практику багатьох аспектів даної проблеми [5; 9; 15]. Дослідження вче-

них розвинених країн переконують, що будь-яке суспільство може бути конкурентоспроможним і може досягати поставлених цілей, але основою кожної є її пов'язаність із продуктивністю [18; 23]. Саме завдяки цілеспрямованій державній політиці створення макроекономічного та мікроділового інноваційно-технологічного середовища будуть підвищуватися продуктивність і конкурентоспроможність, добробут населення [12; 13; 19]. Проте якість життя як головного чинника збільшення продуктивності та конкурентоспроможності як в аграрному секторі економіки, так і в цілому по країні за роки незалежності не покращилася, а за останні роки навіть погіршилася [16; 25–27].

Мета статті - узагальнити концептуалізаційні та теоретико-методологічні засади формування соціально-економічних цілей суспільства в управлінні продуктивністю в агропромисловому виробництві та його конкурентоспроможність, а також виявити основні чинники їх впливу на економічні, соціальні, екологічні, демографічні цілі суспільного розвитку, головною метою яких є підвищення добробуту населення.

Виклад основних результатів дослідження. Головною метою економіки будь-якої країни, регіону, підприємства є задоволення різноманітних потреб людей у продуктах харчування, одязі, житлі, товарах і послугах, що створюються з використанням рідкісних економічних ресурсів - праці, землі, сировини, енергії, різних матеріалів, які у свою чергу потребують якісного управління.

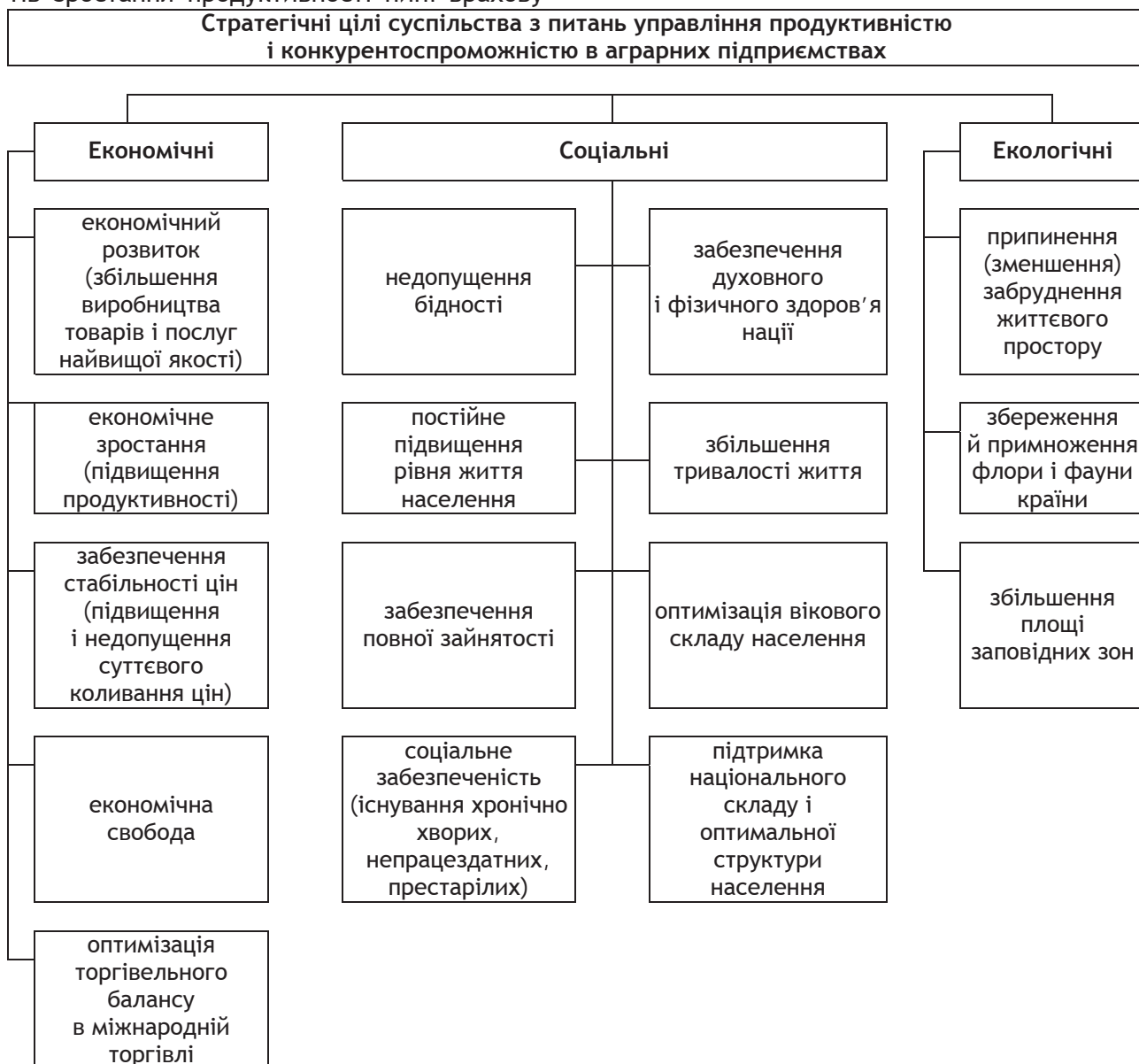
Світовий досвід стверджує, що будь-яке суспільство є конкурентоспроможним, коли воно ставить реальні цілі й досягає їх з цього напрямку розвитку, якщо серед поставлених цілей основоположною визначає продуктивність. Узагальнюючою і результативною метою суспільства є постійне підвищення індексу людського розвитку, складовими якого є такі рівні: тривалості життя, освіченості, екологічного довілля тощо. Відокремлюють за змістом і суттю такі стратегічні цілі суспільства: економічні, соціальні, демографічні й екологічні (рис. 1).

У розвинутих країнах поняття конкурентоспроможності на основі продуктивності все більше пов'язується з якістю кінцевої продукції та ресурсів, що використовують, а головне з удосконаленням процесу виробництва. Загальновідома аксіома стверджує,

що першорядними елементами в підвищенні продуктивності й конкурентоспроможності є трудові ресурси та умови праці – якість й управління ними. Очевидним є той факт, що підвищення продуктивності і поліпшення умов життя працівників пов'язані між собою. А це значить, що продуктивність необхідно розглядати невідривно від стратегічних цілей суспільства як в економічному, так і в соціальному, і в екологічному аспектах.

Важливість соціально-економічних аспектів зростання продуктивності нині врахову-

ється на багатьох підприємствах країн Заходу. Так, дослідження, які були проведені серед менеджерів та у профспілках на американських фірмах, свідчать, що більшість керівників (78 %) і профспілкових лідерів (70 %) використовують не тільки кількісні визначення продуктивності. Вони віддають перевагу більш широкому її тлумаченню, яке включає якісні аспекти щодо конкретної організації.

Рис. 1. Класифікаційна модель індикаторів стратегічних цілей розвитку суспільства в управлінні продуктивністю

Джерело: Розроблено авторами на основі [5, 11].

Керівники фірм та профспілок під продуктивністю розуміють загальну ефективність і результати діяльності окремих організацій. До них належать не тільки матеріальні, але

й нематеріальні ознаки, такі як відсутність зупинок у роботі, невиходів на роботу і навіть задоволеність роботою та задоволеність споживача [9].

Нині побутує думка, що продуктивність виражається відношенням обсягу реалізованої на ринку продукції до сукупних витрат. Проте такий підхід значно звужує розуміння продуктивності, оскільки при цьому враховується тільки продукція підприємств, яка виходить на ринок і купується споживачами. Продукція виготовляється не тільки на підприємствах, а й в усіх ланках економіки — на робочих місцях, у бригадах, на виробничих дільницях, в галузях, на мікро- й макрорівні, в наукових установах, а розуміння цього, впровадження та ефективне управління продуктивністю впливає на конкурентоспроможність як підприємства, так і країни в цілому. Ось чому визначення сутності продуктивності повинно здійснюватися на всіх рівнях економіки [9].

Крім того, підхід до визначення продуктивності не враховує прямої чи побічної шкоди, яка зумовлюється виробничими процесами й завдається соціальному чи навколишньому середовищу, що призводить до зменшення обсягів ВВП і національного багатства країни.

Таким чином, визначення продуктивності є системно-комплексним питанням, тобто це не тільки технічна чи управлінська проблема. Це — предмет піклування вчених, урядових і профспілкових інституцій, менеджерів фірм і підприємств.

Вчені-економісти, розглядаючи поняття продуктивності і вплив її складових, виходили з положень своїх досліджень щодо підходів до близьких за змістом визначень. Так, Л. О. Городецька й Г. Т. Завіновська вважають, що продуктивність — це економічна категорія, яка характеризує ефективність ресурсів (праці, капіталу, землі, матеріалів, енергії, інформації) для виробництва продукції, надання послуг. Вона виражає взаємозв'язок між кількістю і якістю вироблених товарів, наданих послуг і ресурсами, які були витрачені на їх виробництво та реалізацію [6; 10].

Професор Є. П. Качан погоджується з вищезгаданим визначенням. Разом із тим він є прихильником того, що сучасна теорія не дає відповіді на роль і точну частку тих чи інших ресурсів у виробничих витратах, тому найчастіше для визначення ефективності виробництва використовується показник продуктивності праці [7].

Й. С. Завадський, Т. В. Осовська та О. О. Юшкевич вважають продуктивність

технічною ефективністю: «Досягнення цілей організації за мінімумом затрат і зусиль. Продуктивний менеджер використовує людські і матеріальні ресурси з найвищим результатом» [8].

Отже, *продуктивність* — економічна категорія, що визначає ефективність складових результативності за певний період часу через систему показників використання людських і матеріальних ресурсів та методи їх вимірювання внутрішніх, зовнішніх, природно-біологічних і соціально-екологічних чинників й мети суб'єкта економічної діяльності [4].

Продуктивність розглядається як складна економічна категорія, яка має інтегральну сутність, що дає можливість класифікувати її за такими сутнісними видами: соціально-економічна, еколого-економічна та чиста продуктивність.

Економічна продуктивність характеризується відношенням відповідних результатів, отриманих у певній ланці економіки (ВВП, доданої вартості, товарної продукції тощо), до сукупних витрат.

Соціально-економічна продуктивність виражається відношенням отриманих результатів у певній ланці економіки, зменшених на суму соціальних видатків чи збитків, спричинених виробничими процесами, до загальних витрат. Необхідність визначення цього виду продуктивності зумовлюється тією обставиною, що певні виробничі процеси негативно впливають на здоров'я людей. І тому соціальні витрати чи збитки, пов'язані із негативним впливом на соціальне середовище, повинні враховуватися в обсязі кінцевої продукції зі знаком мінус.

Еколого-економічна продуктивність повинна визначатися з урахуванням шкоди, яка завдається виробничими процесами доквіллю, різноманітним видам флори і фауни, зменшує їх кількісні та якісні величини. Отже, на основі цього зменшеного результату й повинна вимірюватись продуктивність.

Чиста продуктивність є відношенням отриманих результатів у певній ланці економіки, зменшених на величину соціальних і екологічних збитків, спричинених виробничими процесами, до загальних витрат.

Дослідженнями встановлено, що поняття економічної категорії «конкурентоспроможність» у різних авторів дуже близькі за суттю з незначними доповненнями залежно від

результатів їх вивчення. Д. Бакасса вважає, що конкурентоспроможність - це «здатність продавати» [21], М. Портер - «ефективність (продуктивність, успіх)» [14, с. 28]; Організація економічного співробітництва та розвитку (англ. ОЕСР) - «здатність фірм найбільш ефективно розпоряджатись своїми ресурсами» [22]; Г. Азоєв - «здатність випереджати суперників в досягненні поставлених економічних цілей» [2, с. 60]; Центр міжнародної конкурентоспроможності - «підвищення рівня життя для тих, хто в ній бере участь» [24]. На наш погляд, найбільш повно і точно дано визначення Європейською комісією «...постійно високі темпи зростання продуктивності підприємства (випередження своїх конкурентів у плані наукових досліджень, інновацій і комунікаційних технологій, підприємництва, конкуренції освіти і професійної підготовки)» [20]

Отже, розглядаючи продуктивність та конкурентоспроможність як взаємозалежні поняття з погляду ефективності, стверджуємо, що перша є абсолютною мірою ефективності підприємства (аграрного підприємства, фермерського господарства), тоді як друга порівнює цю продуктивність з конкурентами. Наприклад, фермерське господарство одночасно може бути економічно неефективним, але конкурентоспроможним, оскільки інші подібні господарства можуть бути навіть менш ефективними. З іншого боку, ефективне господарство не обов'язково є конкурентоспроможним, якщо всі інші господарства також є економічно ефективними. Конкурентоспроможність також виходить за межі вартісних показників та поширюється на функції, що пов'язані з виробництвом продукції підприємством (сектором, країною), такими якісними характеристиками як натуральність та розпізнавальність. Наприклад, фермерське господарство може мати порівняно високі витрати на одиницю продукції, але водночас може отримувати вигоду від високої «нецінової» конкурентоспроможності, що дає йому змогу продавати свою продукцію за більш високою ціною [23]. Проте такий стан довго тривати не може, і підприємство обов'язково через деякий час стає збитковим.

Однак багато менеджерів мають недостатню підготовку в питаннях управління взагалі й підвищення продуктивності та конкурентоспроможності зокрема, щоб втілити цю ідею. Управління водночас є мистецтвом і

наукою. На жаль, нині «ми швидше прокладаємо практичні шляхи нового образу думок, пізніше обґрунтуємо новий образ дій» [17].

Нами зроблено спробу викласти концептуальні теоретичні підходи до обґрунтування цілей управління продуктивністю на основі їх планування, вимірювання, оцінки, контролю та підвищення. Головна ідея полягає в тому, що вирішальне значення має послідовність реалізації цілей щодо операцій у сфері управління продуктивністю на аграрних підприємствах, що передбачає наявність таких елементів:

1. Обґрунтування стратегічної цілі розвитку (підприємства, галузі, суспільства).
2. Обґрунтування етапів її досягнення, а отже й визначення оперативних та тактичних цілей.
3. Врахування економічної, екологічної та соціальної складової у стратегічних, оперативних і тактичних цілях.
4. Врахування у цілях усіх рівнів пов'язаності їх з продуктивністю та конкурентоспроможністю.

Щоб управління продуктивністю і конкурентоспроможністю було успішним, необхідно сумлінно виконувати всі етапи цілепокладання в наведеній послідовності [3].

Результативність розвитку аграрного підприємства, регіону і країни в цілому формується як її джерелами, так і обраними управлінськими моделями економічного конкурентоспроможного підвищення. Чинники продуктивності є визначальними для конкурентоспроможності та економічного розвитку в сучасному суспільстві й тісно взаємопов'язані, створюючи потужний синергетичний ефект. Зростання економіки на основі продуктивності в широкому розумінні в умовах посилення внутрішнього й міжнародного конкурентного тиску, передусім залежить від інституційних, інноваційних і структурних чинників, які сприяють ефективному використанню факторів виробництва, зростанню прибутків підприємств і доданої вартості [9], що повинно бути враховано в цілях.

У свою чергу, вища продуктивність через ефективне використання чинників, трансформується з боку попиту у зниження цін для споживачів і відповідно у збільшення реальних доходів населення, прибутків підприємств, інвестицій, а з боку пропозиції - в ефективне використання потужностей і ре-

сурсів, їх розширення та збільшення робочих місць. Через ланцюжки зв'язків між підприємствами з різних галузей підвищення продуктивності в одному секторі економіки сприяє попиту на продукцію в споріднених секторах, збільшенню інвестицій в розширення виробництва й зайнятості. У цілому результатом цього віртуального циклу є збільшення валового продукту та доданої вартості.

Цілеспрямована державна політика створення стабільного макроекономічного та мікроділового середовища, стимулювання інновацій та технологічного оновлення може суттєво посилити взаємодію чинників зростання продуктивності та їхній вплив на управління нею й конкурентоспроможністю як сільськогосподарських підприємств, так і

національної економіки, сприяючи технічному прогресу, економічному зростанню і, як результат, зайнятості та добробуту населення (рис. 2).

Ряд учених-аграрників під поняттям конкурентоспроможності аграрних підприємств розуміють здатність суб'єктів економічної діяльності аграрної сфери пристосовуватися до нових умов господарювання, використовувати свої конкурентні переваги і перемагати в конкурентній боротьбі на ринках сільськогосподарської продукції/послуг та засобів виробництва, максимально ефективно використовувати земельні ресурси, якомога повніше задовольняти потреби покупця шляхом аналізу структури ринку і гнучкості реагування на зміну його кон'юнктури [12].

Рис. 2. Модель економічного зростання через взаємозв'язок між чинниками продуктивності, конкурентоспроможності

Джерело: Розроблено авторами за джерелом [13].

Водночас вони вважають, що конкурентоспроможність є латентним показником. Латентний у перекладі з латини означає прихований, недоступний. Науковий термін «латентні ознаки в економіці» використовується для відображення складних атрибутивних економічних понять, які неможливо кількісно виміряти в метричній шкалі, а рівень їх визначають за величиною чинників-симптомів, факторів [19].

Розглядаючи аграрну реформу в Україні, можемо зазначити, що вона зумовила суттєву трансформацію фактичної зайнятості

сільського населення. Бачимо, що основними соціально-економічними та правовими чинниками, що призвели до цього, є реформування майнових відносин, роздержавлення на початку 90-х років в Україні колишніх колгоспів, розпакування та приватизація земель; реструктуризація сільського господарства й становлення нових організаційно-правових форм господарювання на селі; створення реального власника землі, майна, виробленої продукції; розвиток інфраструктури аграрного ринку тощо. Нині сільське господарство та сфера зайнятості

сільського населення перебуває на адаптаційній стадії свого розвитку, що характеризується несталою динамікою розвитку аграрної сфери, параметрів зайнятості та безробіття, низьким рівнем і якістю життя сільського населення. Ця проблема особливо актуальна для сьогодення нашого суспільства, в якому майже половина населення України проживає на селі.

У господарському комплексі країни аграрна сфера посідає провідне місце, а у багатьох селах – і перше, і останнє, оскільки є чи не єдиним матеріальним виробництвом, основним джерелом забезпечення потреб у продуктах харчування, а також переробних галузей – сировиною та джерелом доходу сільських мешканців, як основних представників середнього класу суспільства.

Відтак, реформування сільського господарства спричинило не лише позитивні зміни в організації аграрної сфери, у продуктивності праці зайнятих у ній, але й розкрило чимало соціальних проблем, зокрема безробіття (рівень безробіття сільського населення у 2017 р. порівняно з минулим роком становив 9,6 %, тоді як у 2000 р. – 10,1 %) [1]; нелегальну робітничу міграцію (50 тис. працездатних мешканців села щороку). За існуючого стану ринку праці виникає нагальна потреба радикальної державної підтримки, яка недостатньою мірою компенсується службою зайнятості, що реалізує комплекс заходів, спрямованих на покращення ситуації на ринку праці (працевлаштування, професійне навчання, перенавчання громадян і залучення їх до громадських робіт). Проте якість життя, як головний чинник підвищення продуктивності та конкурентоспроможності, в аграрному секторі так і в цілому по країні за роки незалежності не покращується, а за останні роки знизилась.

Організацією Об'єднаних Націй обраховано індекс щастя, за яким Норвегію визнано як країну з найщасливішими жителями, а Україна з 156 країн посіла 132 щабель. Даний індекс включає 12 показників, які розділені на 3 групі індекси:

–ріст і розвиток: ВВП на душу населення, ВВП на одного працюючого, очікувана тривалість життя, зайнятість населення;

–інклюзивність: коефіцієнт розшарування суспільства за розподілом багатства, медіанний дохід;

–спадкоємність поколінь і стійкість розвитку: скориговані чисті заощадження, пар-

никова інтенсивність ВВП, державний борг, коефіцієнт демографічного навантаження.

З даних групових індексів розраховують підсумковий – їх середнє арифметичне [16].

Відповідно до опублікованого рейтингу «Ведення бізнесу 2017» (Doing Business 2017), Україна займає 80-те місце серед 190 країн світу, показуючи поліпшення в загальному бізнес-середовищі у 2015 і 2016 рр., поступаючись Польщі й Російській Федерації (24-те та 40-ве місце відповідно) [25].

Згідно з опублікованим Всесвітнім економічним форумом у Давосі (далі – ВЕФ) звітом «Про індекс глобальної конкурентоспроможності 2016-2017» (*The Global Competitiveness Index*), Україна посіла за складовими «Інтенсивність конкуренції» й «Витрати аграрної політики» 108-ме та 69-те місце відповідно з 138 країн світу. Для порівняння: Японія – 1-ше і 116-те, Нова Зеландія – 29-те і 1-ше, Польща – 47-ме і 91-ше місце, Російська федерація – 81-ше і 110-те місце відповідно [26].

За результатами дослідження, країни з високим рівнем аграрних витрат мають доволі високі показники інтенсивності конкуренції (наприклад, Нова Зеландія), але високий показник рівня конкуренції не обов'язково означає значні витрати на аграрну політику (наприклад, Японія). В Україні на 1 % сільського населення припадає 0,39 % доданої вартості сільського господарства (наприклад, Нова Зеландія має 0,5 %).

Механізм ринку як інституціональна система власною природою обумовлює конкуренцію, яка, передусім, спонукає економічних агентів працювати у напрямі власної й продуктивної конкурентоспроможності. У свою чергу, конкурентоспроможність як інститут виконує роль виразника здатності фірми і країни в цілому конкурувати, ефективно представляти товар на ринку, враховуючи потреби споживачів. Так, згідно зі звітом ВЕФ, Україна за індексом конкурентоспроможності мала наступну динаміку: 2012-2013 рр. 73-тє місце (з 144 країн); 2013-2014 рр. 84-те (з 148 країн); 2014-2015 рр. 76-те з 144 країн); 2015-2016 рр. 79-те (з 140 країн); 2016-2017 рр. 85-те (з 138 країн); 2017-2018 рр. – 81-ше місце (з 137 країн). Як бачимо, незначне зміщення у кращий бік: Україна змістилася на 4 позиції за рік, проте все ж не має відповідного рівня конкурентоспроможності [27].

Висновки. Дослідження свідчать, що соціально-економічною метою суспільства в управлінні продуктивністю та конкурентоспроможністю аграрних підприємств, як нового концептуального підходу соціально-економічного розвитку суспільства, має стати процес гармонізації чинників й індикаторів стратегічних елементів ефективного управління продуктивністю. Насамперед, це економічні, соціальні, демографічні й екологічні чинники. Отже, економічні категорії «продуктивність» і «конкурентоспроможність» мають інтегральну сутність. У зв'язку з цим нами запропоновано класифікацію поняття продуктивності за такими сутнісними видами: економічна, соціально-економічна, еколого-економічна і чиста.

Аналізуючи продуктивність і конкурентоспроможність як інтегровані взаємозалежні економічні категорії, вбачаємо їх як відокремлені, узгоджені й водночас системоутворювальні елементи, між якими відбувається процес взаємодії і гармонізації інституційних чинників: інвестицій, якості людського капіталу, інновацій як суб'єктів економічної системи зростання продуктивності

й конкурентоспроможності, добробуту населення.

Згідно з оцінкою міжнародних рейтингів євроінтеграційних процесів (а саме: 80-те місце серед 190 країн світу в рейтингу оцінки загального стану бізнес-середовища; 81-ше місце з 137 країн із визначення стану конкурентоспроможності країни в цілому; 69-те місце з 138 країн світу за витратами аграрної політики), ми дійшли висновку, що наша держава має неповноцінний соціально-економічний розвиток аграрної економіки та країни в цілому. Причиною цього є відсутність системи в розробці та впровадженні заходів у досягненні соціально-економічних цілей суспільства. Отже, соціально-економічні цілі суспільства в управлінні продуктивністю аграрних підприємств в умовах євроінтеграції є системою інтегрованих економічних взаємозв'язків усіх рівнів чинників, спрямованих на досягнення злагодженого функціонування економічного механізму в часі й просторі з метою економічного зростання аграрного виробництва і добробуту населення.

Список бібліографічних посилань

1. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 26.01.2018).
2. Азоев Г. Л., Челенков А. П. Конкурентные преимущества фирмы. Москва : Новости, 2000. 252 с.
3. Акофф Р. Планирование будущего корпорации. Москва : Прогресс, 1985. 328 с.
4. Вітвіцький В. В. Категорійно-концептуальні аспекти управління продуктивністю в аграрних підприємствах. *Економіка АПК*. 2017. № 11. С. 38-46.
5. Генкин Б. М. Экономика и социология труда. Москва : НОРМА-ИНФОРМ, 1999. 412 с.
6. Городецька Л. О. Економіка праці і соціально-трудові відносини : навч. посіб. Київ : Видавництво Національного авіаційного університету «НАУ - друк», 2009. 400 с.
7. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. проф. Є. П. Качана. Тернопіль: ТДЕУ, 2006. 373 с.
8. Економічний словник / редкол. : Й. С. Завадський, Т. В. Осовська, О. О. Юшкевич. Київ : Кондор, 2006. 255 с.
9. Єременко В. О. Підвищення продуктивності: теорія, світовий досвід, шлях України. Краматорськ : Вид-во Центру продуктивності Міністерства праці і соціальної політики України, 2000. 268 с.
10. Завіновська Г. Т. Економіка праці: навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2003. 300 с.
11. Ласкавий А. О. Менеджмент продуктивності : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2004. 288 с.
12. Малік М. Й., Нужна О. А. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми : монографія. Київ : Інститут аграрної економіки, 2007. 270 с.
13. Мусіна Л. О. Інтеграція програм підвищення конкурентоспроможності української економіки до стратегічних документів урядової політики. *Вісник інституту прогнозування*. 2007. № 4. С. 19-25.
14. Портер Э. М. Конкуренция : пер. с англ. Москва : Издательский дом «Вильямс», 2005. 608 с.

References

1. Derzhavna slizhba statystyky Ukrainy [State statistics service of Ukraine]. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> [In Ukrainian].
2. Azoev, G.L., & Chelenkov, A.P. (2000). *Konkurentnye preimushhestva firmy [Competitive advantages of the company]*. Moskva: Novosti [In Russian].
3. Akoff, R. (1985). *Planirovanie budushhego korporacii [Planning for the future of the corporation]*. Moskva: Progress [In Russian].
4. Vitvitskyj, V.V. (2017). *Katehorijno-kontseptualni aspekty upravlinnia produktyvnosti v ahrarykh pidpriemstvakh [Category and conceptual aspects of managing productivity in agrarian enterprises]*. *Ekonomika APK, 11, pp. 38-46* [In Ukrainian].
5. Genkin, B.M. (1999). *Ekonomika i sotsiologiya truda [Economics and sociology of labor]*. Moscow: NORMA- INFORM [In Russian].
6. Horodetska, L.O. (2009). *Ekonomika pratsi i sotsialno-trudovi vidnosyny : navch. posibnyk [Labor economics and social-labor relations: tutorial]*. Kyiv: Vydavnytstvo Natsionalnoho aviatsijnoho universytetu "NAU - druk" [In Ukrainian].
7. Kachan, Ye.P. (Ed.) (2006). *Ekonomika pratsi ta sotsialno-trudovi vidnosyny: navch.-metod. posibnyk [Labor economics and socio-labor relations: tutorial manual]*. Ternopil: TDEU [In Ukrainian].
8. Zavadskyj, Y.S., Osovsk, T.V., & Yushkevych, O.O. (Eds.) (2006). *Ekonomichniy slovnyk [Economic Dictionary]*. Kyiv: Kondor [In Ukrainian].
9. Yeremenko, V.O. (2000). *Pidvyschennia produktyvnosti: teoriia, svitovij dosvid, shliakh Ukrainy [Productivity enhancement: theory, world experience, way for Ukraine]*. Kramatorsk: Vyd-vo Tsentru produktyvnosti Ministerstva pratsi i sotsialnoi polityky Ukrainy [In Ukrainian].
10. Zavinovska, H.T. (2003). *Ekonomika pratsi: navch. posibnyk [Labor economics: tutorial]*. Kyiv: KNEU [In Ukrainian].

15. Прокопенко И. И. Управление производительностью: практическое руководство : пер. с англ. Киев : Техника, 1990. 319 с.
16. РБК Україна. У Давосі придумали нову систему оцінки економічного розвитку країн. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/davose-pridumali-novuyu-sistemu-otsenki-ekonomicheskogo-1516972374.html> (дата звернення 26.01.2018).
17. Скотт С. Д. Управление производительностью: планирование, измерение, оценка, контроль и повышение. Москва : Прогресс, 1989. 502 с.
18. Томас В., Дейли М., Дарешар А. Якість економічного зростання: пер. з англ. Київ : Видавництво «Основа», 2002. 350 с.
19. Янковой О. Г. Конкуреноспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення : монографія. Оdesa: Атлант, 2013. 470 с.
20. European Commission (2016), "Glossary Enterprise and Industry", available at: http://ec.europa.eu/enterprise/glossary/index_en.htm, (Accessed 22 Aug 2016).
21. Krisciukaitiene I., Melnikiene R., Galnaityte A. (2011), Competitiveness of Lithuanian farms and their agriculture production from present to medium - term perspectives. Lithuania : Lithuanian Institute of Agrarian Economics, URL:https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=9&ved=0ahUKEwjT67rz6cTSAhUMEpKHfbvCsQFghMAG&url=http%3A%2F%2Fwww.laei.lt%2Ffile_download.php%3Fpid%3D1077&usg=AFQjCNGdQBYE9KJSkreOdKgMq7RreOTdPg&sig2=s-sDgGi_42Tf1PDt2w-BNQ (дата звернення 15.03.2018).
22. OECD (2014). Glossary of statistical terms. URL: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=399> (дата звернення 15.03.2018).
23. Technical Report Series GO-19-2017 (2017). Productivity and Efficiency Measurement in Agriculture. URL: <http://gsars.org/wp-content/uploads/2017/02/TR-17.02.2017-Productivity-and-Efficiency-Measurement-in-Agriculture.pdf> (дата звернення 15.03.2018).
24. The Centre for International Competitiveness (2018). European Competitiveness Index. URL : <http://www.cforic.org/pages/european-competitiveness.php> (дата звернення 15.03.2018).
25. World Bank (2017). Doing Business 2017: Equal Opportunity for All" Washington. URL: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2017> (дата звернення 15.03.2018).
26. World Economic Forum (2016). The Global Competitiveness Report 2016-2017. URL: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf (дата звернення 15.03.2018).
27. World Economic Forum (2017). The Global Competitiveness Report 2017-2018. URL: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf> (дата звернення 22.03.2018).
11. Laskavyi, A.O. (2004). *Menedzhment produktyvosti: navch. posibnyk [Management of productivity: tutorial]*. Kyiv: KNEU [In Ukrainian].
12. Malik, M.Y., & Nuzhna, O.A. (2007). *Konkurentospro-mozhnist ahrarnykh pidpriemstv: metodolohiia i mekhanizmy : monohrafiia [Competitiveness of agrarian enterprises: methodology and mechanisms: monograph]*. Kyiv: Instytut ahrarnoi ekonomiky [In Ukrainian].
13. Musina, L.O. (2007). Intehratsiia prohram pidvyshchen-nia konkurentospromozhnosti ukrainskoi ekonomiky do stratehichnykh dokumentiv uriadovoi polityky [Integration of programs to increase competitiveness of the Ukrainian economy to strategic documents of government policy]. *Visnyk instytutu prohnozuvannia*, 4, pp. 19-25 [In Ukrainian].
14. Porter, Je.M. (2005). *Konkurencija [Competition]*. (Trans.). Moskva: Izdatelskij dom "Vijame" [In Russian].
15. Prokopenko, I.I. (1990). *Upravlenie proizvoditel'nostyu: prakticheskoe rukovodstvo [Performance management: practical guide]*. (Trans.). Kiev: Tehnika [In Russian].
16. U Davosi pryдумaly novu systemu otsinky ekonomich-noho rozvytku krain [Davos came up with a new system for assessing the economic development of countries]. (2018). *RBK Ukraina*. Retrieved from: <https://www.rbc.ua/ukr/news/davose-pridumali-novuyu-sistemu-otsenki-ekonomicheskogo-1516972374.html> [In Ukrainian].
17. Skott, S.D. (1989). *Upravlenie proizvoditel'nostju: planirovaniye, izmereniye, otsenka, kontrol i povysheniye [Performance management: planning, measuring, evaluating, monitoring and enhancing]*. Moskva: Progress [In Russian].
18. Tomas, V., Dejli, M., & Dareshar, A. (2002). *Yakist ekonomichnoho zrostannia [Quality of economic growth]*. (Trans.). Kyiv: Vydavnytstvo "Osnova" [In Ukrainian].
19. Yankovoi, O.H. (2013). *Konkurentospromozhnist pidpriemstva: otsinka rivnia ta napriamy pidvyshchennia : monohrafiia [Competitiveness of enterprise: assessment of the level and directions of improvement: monograph]*. Odesa: Atlant [In Ukrainian].
20. Glossary enterprise and industry. (2016). *European Commission*. Retrieved from: http://ec.europa.eu/enterprise/glossary/index_en.htm [In English].
21. Krisciukaitiene, I., Melnikiene, R., & Galnaityte, A. (2011). *Competitiveness of Lithuanian farms and their agriculture production from present to medium-term perspectives*. Lithuania: Lithuanian Institute of Agrarian Economics. Retrieved from: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=/s&source=web&cd=9&ved=0ahUKEwjT67rz6cTSAhUMEpKHfbvCsQFghhMAG&url=http%3A%2F%2Fwww.laei.lt%2Ffile_download.php%3Fpid%3D1077&usg=AFQjCNGdQBYE9KJSkreOdKgMq7RreOTdPg&sig2=s-sDgGi_42Tf1PDt2w-BNQ [In English].
22. Glossary of statistical terms. (2014). *OECD*. Retrieved from: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=399> [In English].
23. Productivity and efficiency measurement in agriculture. (2017). *Technical Report Series GO-19-2017*. Retrieved from: <http://gsars.org/wp-content/uploads/2017/02/TR-17.02.2017-Productivity-and-Efficiency-Measurement-in-Agriculture.pdf> [In English].
24. European competitiveness index. (2018). *The Centre for International Competitiveness*. Retrieved from: <http://www.cforic.org/pages/european-competitiveness.php> [In English].
25. *Doing business 2017: equal opportunity for all*. (2017). Washington. Retrieved from: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2017> [In English].
26. The global competitiveness report 2016-2017. (2016). *World Economic Forum*. Retrieved from: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf [In English].
27. The Global Competitiveness Report 2017-2018. (2017). *World Economic Forum*. Retrieved from: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport/2017%E2%80%932018.pdf> [In English].

Vitvitsky V.V., Avramenko Yu.O. Productivity and competitiveness management in agrarian enterprises in the context of socio-economic development goals

The purpose of the article is to generalize and develop theoretical and methodological principles of formation of socio-economic goals of society in the management of productivity and competitiveness, and also identify the main factors of their influence on the economic, social, demographic goals of social development.

Research methodology. In the research process have been used the following scientific methods: abstract and logical, dialectical, system analysis and harmonization of processes (theoretical and methodological coordination).

Research results. The results of the research substantiate the conclusion that productivity and competitiveness as integrated interrelated economic categories, which involve the process of interaction and harmonization of such institutional factors as: investment, innovation, quality of human capital, which act as subjects of the economic system of growth and welfare of the population. There has been given an assessment of the state of socio-economic goals of the agrarian economy and the country as a whole in the international rating in order to ensure the development of agricultural production and rural areas of the state.

Elements of scientific novelty. There has been revealed the theoretical and methodological system approach to formation of the society's goals for increasing the productivity and competitiveness of agrarian enterprises on the basis of conceptual-analytical models, indicators and economic growth of production and welfare of the population. There has been proposed a definition of the classification essence of types of productivity.

The practical significance. There has been substantiated the integral essence of economic categories of "productivity" and "competitiveness". Figs.: 2. Refs.: 27.

Keywords: socio-economic goals of society, economic growth of agrarian production, agrarian enterprises, productivity, competitiveness, welfare of population.

Vitvitsky Volodymyr Valentinovich - doctor of economic sciences, professor, honored worker of science and technology of Ukraine, chief research fellow of the department of entrepreneurship, cooperation and agro-industrial integration, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony st., Kyiv)

E-mail: v.v.vitviskiy@gmail.com

Avramenko Yuliya Oleksiivna - junior research fellow of the department of entrepreneurship, cooperation and agro-industrial integration, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony st., Kyiv)

E-mail: avramenko.yuliya@gmail.com

Витвицкий В.В., Авраменко Ю.А. Управление производительностью и конкурентоспособностью аграрных предприятий в контексте социально-экономических целей развития

Цель статьи - обобщить и развить теоретико-методологические основы формирования социально-экономических целей общества в управлении производительностью и его конкурентоспособностью, а также выявить основные факторы их влияния на экономические, социальные, демографические составляющие общественного развития.

Методика исследования. Используются методы: абстрактно-логический, диалектический, системного анализа и гармонизации процессов (теоретические и методологические согласования).

Результаты исследования. Обосновано, что производительность и конкурентоспособность как интегрированные взаимозависимые экономические категории, между которыми происходит процесс взаимодействия и гармонизации институциональных факторов (инвестиции, инновации, качество человеческого капитала), выступают составляющими экономической системы развития и благосостояния населения. Дана оценка состояния социально-экономических целей развития аграрной экономики и страны в целом согласно с международными рейтингами с целью обеспечения развития агропромышленного производства и сельских территорий государства.

Элементы научной новизны. Выявлено теоретико-методологический системный подход к формированию целей общества по росту производительности и конкурентоспособности аграрных предприятий на основе концептуально-аналитических моделей, индикаторов и экономического роста производства и благосостояния населения. Предложено определение классификационной сущности видов производительности.

Практическая значимость. Обоснована интегральная сущность экономических категорий «производительность» и «конкурентоспособность». Илл.: 2. Библиогр.: 27.

Ключевые слова: социально-экономические цели общества, экономический рост аграрного производства, аграрные предприятия, производительность, конкурентоспособность, благополучие населения.

Витвицкий Владимир Валентинович - доктор экономических наук, профессор, заслуженный деятель науки и техники Украины, главный научный сотрудник отдела предпринимательства, кооперации и агропромышленной интеграции, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (г. Киев, ул. Героев Обороны, 10)

E-mail: v.v.vitviskiy@gmail.com

Авраменко Юлия Алексеевна - младший научный сотрудник отдела предпринимательства, кооперации и агропромышленной интеграции, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (г. Киев, ул. Героев Обороны, 10)

E-mail: avramenko.yuliya@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 27.03.2018 р.

Фахове рецензування: 28.03.2018 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Вітвіцький В. В., Авраменко Ю. О. Управління продуктивністю та конкурентоспроможністю аграрних підприємств у контексті соціально-економічних цілей розвитку. *Економіка АПК*. 2018. № 5. С. 100-109.

* * *